

# ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТЕМПОРАЛЬНОГО ТЕЗАУРУСУ ІНДИВІДУУМА ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

*Д.С. Теленік*

*Херсонський державний університет, [telenik93@gmail.com](mailto:telenik93@gmail.com)*

*Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент С.І. Бабатіна*

Актуальність теми. Проблематика вивчення психологічного часу в історії науки звертає нас до модусів минулого, теперішнього і майбутнього та їх співвіднесення один до одного. Поняття «темпоральність» займає важливе місце в психології – адже темпоральні прояви відображають динаміку людського буття, яка супроводжується змінами і трансформаціями ціннісно-сміслових сфер життя впродовж всього життєвого шляху людини. Проблематика психологічного часу – є однією з найцікавіших і найменш вивчених і досліджених тем у психології. Ця тема досліджувалась багатьма вченими як західними, так і радянськими – К. Альбуханова-Славська, З. Кирєєва, С. Рубінштейн, О. Кронік, К. Левін, Б. Ананьєв. Кожна епоха відображена в унікальності та неповторності бачення і дослідження проблем, котрі пов'язані з темпоральною сферою особистості. Це можна побачити в різницях до підходів у дослідженні темпоральних особливостей людини.

Оскільки, саме в юнацькому віці особливо активно відбувається розвиток самосвідомості, соціального мислення, ініціативи та формується уявлення про час і його структуру, особливо актуальна тема формування темпорально-регулятивної сфери. Адже, до особистості, яка ще розвивається, пред'являються громадські та соціальні вимоги, які і виступають за відправні моменти формування життєвої позиції. Система соціальних опор постійно має знаходити внутрішнє схвалення особистості. Саме в юнацькому віці сенс життя орієнтований на майбутнє, зростає ініціативність, переважає процес накопичення, з'являються потреби в самовираженні, самореалізації і в самовіддачі, починається процес самореалізації.

Цей період направлений на прийняття важливих життєвих рішень (вступ до вишу, вибір професії та партнера). Таким чином – сенс життя юнаків направлений на майбутнє. І саме в юнацький період – період побудови життєвої стратегії, період пошуку цілей та шляхів їх досягнення, - особливо важливе місце займає вивчення, аналіз, методи розвитку темпорально-регулятивних характеристик особистості, від яких залежить майбутнє юнаків.

Метою статті є визначення особливостей формування темпорально-регулятивної сфери у юнацькому періоді.

Досягнення мети передбачає вирішення таких завдань:

1. Дати характеристику поняттю темпоральної сфери
2. Виявити основні проблеми і особливості формування темпорально-регулятивної сфери у осіб юнацького віку.
3. Виявити основні закономірності формування темпорально-регулятивної сфери у осіб юнацького віку.

Виклад основного матеріалу. Особливість темпоральної сфери в тому, що час всюди однаково плине стосовно своїм законам, а з іншого боку – має індивідуальні сторони відчуття і сприйняття у кожної людини. Одночасно час є мірилом всього життя людини (події, процеси, розвиток), але не може сприйматись «об'єктивно»[2].

Людина, як природній організм, підпорядкована закономірностям біологічного часу, проте важливу роль в формуванні людини, як особистості, до часу відіграють соціальні детермінанти : структура і зміст часу людської історії і конкретного суспільства, часу соціальних груп і прошарків, в які включена особистість, а також її особистий час, в якому під впливом вказаних чинників і індивідуальних особливостей життєвого шляху утворюється складний взаємозв'язок подій минулого, теперішнього і майбутнього.

У західній філософії з іменами К'єркегора, Дільтея, Гуссерля, Бергсона, Хайдеггера, Сартра пов'язаний глибокий переворот в розумінні часу не

просто як фізичної умови для людської життєдіяльності, а як внутрішньо організуючого фактора, який визначає для суб'єкта цілісність його життєвого процесу, динамічну єдність минулого, теперішнього і майбутнього в свідомості і діяльності [3].

У феноменології, філософії життя, екзистенціалізмі акцент ставиться не на існуванні людини в часі, а на існуванні часу в людини як суб'єкта власного життєздійснення[3].

Особливого характеру набуває і час психічних процесів, час у сприйнятті, переживанні і свідомості людини, яке отримало назву суб'єктивного або психологічного часу [3].

Глибина концептуального осмислення часу залежить від загального рівня розвитку індивіда, змісту його духовного світу. У зв'язку з цим суттєво відрізняються концепції часу дорослого і дитини, представників різних соціальних спільнот, культур і історичних епох. (В.П.Яковлев, 1980). І як наслідок – особистість вже не виступає як епіцентр, довкола якого вільно розташовується минуле, теперішнє і майбутнє. Особистість почали розглядати як суб'єкт часу свого життя і його організатора. При чому, оптимальну регуляцію, організацію часу припускає адекватне визначення особистістю своїх власних можливостей, виявлення їх відповідності або невідповідності зовнішнім умовам діяльності. Отже, належність часу суб'єкту передбачає регуляцію, планування, використання часу особистістю.

К. Ушинський вважав юнацький період найважливішим і вирішальним, а Е. Шпрангер називав цей період – певною стадією духовного розвитку. Це період, в котрому з'являється первинна соціалізація. Під досягненням соціальної зрілості важливо розуміти наскільки гостро стоїть процес формування відповідальності за власне життя, дії та вчинки. Юність – це період оволодіння комплексом соціальних функцій дорослого, формування нової дорослої ідентичності.

Для юнацького періоду характерний розвиток соціального мислення, самосвідомості та ініціативи. Самовираження стоїть на першому плані і являється принциповим для проявлення власного «Я». Формуються такі особистісні якості як спрямованість, установки, вміння орієнтуватись (в житті, в спілкуванні), формується уявлення та відображення часу.

В юнацькому віці також відбувається тимчасове усвідомлення. Найважливішою особливістю тимчасового усвідомлення є – зміна ставлення до сьогодення та майбутнього. Вперше відбувається осмислення власного віку, постають питання до самого себе, котрі стосуються прожитого життя і часу. Особливої значущості набуває теперішнє, звернення до майбутнього набуває важливого значення і це стає певною формою життя теперішнього. Роздуми про майбутнє в чомусь визначають форми активності юнаків, котрі націлені на жагу майбутнього успіху. Таким чином, ідеальне бачення майбутнього визначає напрям активності в теперішньому.

Соціальний час висуває свої вимоги людині і чітко позначає в який період вона повинна вкластися, щоб не «відстати соціально», встигнути. Можна виділити такі стратегії організації часу (К. Альбуханова-Славська): стратегія «випередження» реального хронологічного часу, стратегія «запізнювання», стратегія «активного ігнорування» нормативів часу. Своєчасність, в даному випадку, виступає як спосіб вирішення протиріч між соціальним та психологічним часом, який призведе до відповідності зовнішніх і внутрішніх умов життя. Своєчасність важлива у навчальному процесі юнаків.

В.Ковальов виділив такі типи регуляції часу: стихійно-буденний тип, функціонально-дієвий тип, споглядально-продовжений тип, споглядально-перетворювальний тип.

Інша типологія, яку описує Л.Ю. Кублицьке у своїй спробі вивчити співвідношення між суб'єктивним і об'єктивним часом, взаємозв'язок між переживаннями, усвідомленням часу і його регуляцією: тип «оптимальний» –

справляється з будь-якими часовими задачами, тип «дефіцитний»– урівнює часові режими і діє успішно, тип «спокійний»– відчуває труднощі як у режимі дефіциту так і в умовах обмеження часового терміну, тип «виконавчий»– успішний у всіх умовах, окрім часової невизначеності, тип «тривожний»– успішно діє в оптимальних часових умовах та в умовах надлишку часу, але уникає дефіциту часу, тип «неоптимальний»– не діє успішно в будь-якому часовому режимі [1].

Знаючи свої особливості організації часу, людина буде їх враховувати, аби уникали тяжких часових режимів або буде тренувати і вдосконалювати свої можливості в організації часу.

Висновок. Підводячи підсумки в описі формування темпорально-регулятивної сфери, можна зробити висновок, що юнацтво- це найважливіший період, в якому юнак має навчитись думати про час та осмислення його перебігу. Але одного осмислення його перебігу недостатньо, адже в юності починається індивідуальний спосіб організації власного часу життя – спосіб практичного вольового впливу на об'єктивні умови і обставини власного життя і діяльності.

Спосіб організації життєвого часу не схильний до цілковитих вікових закономірностей розвитку людини і залежить, насамперед, від його індивідуальних особливостей. Саме в юності починає формування спосіб організації часу життя. І, таким чином, питання про вибір способу організації часу є дуже важливим і значущим в контексті подальшої еволюції особистості. Також важливим компонентом формування темпоральних особливостей у юнацькому віці є прийняття і усвідомлення відповідальності за власне життя.

Основною задачею юнацького періоду виступає необхідність у навчанні жити одночасно теперішнім, опираючись на своє власне минуле, спрямовуючись в майбутнє.

#### **Література:**

1. Альбуханова-Славская К.А. Стратегия жизни : монография М.: Мысль, 1991. 299 с.

2. Бабатіна, С. І. Методи дослідження темпоральності в студентському віці. *Вісник Одеського нац. ун-ту. Сер. : Психологія*. 2011. Т. 16, вип. 7. С. 31–37
3. Головаха Е.И., Кроник А.А. Психологическое время личности: монография. К.: Наукова думка, 1984. 206с.
4. Хухлаева О.В. Психология развития: молодость, зрелость, старость. Учебное пособие для студентов высш. ... М.: Издательский центр «Академия», 2002. 208с.